

ANDRZEJ B. KRUPA*

Geneza i erygowanie parafii w Sadlinkach w 1973 roku

Zmiany polityczno-ustrojowe po zakończeniu II wojny światowej spowodowały podział terytorium diecezji warmińskiej, która znalazła się w granicach zarówno Polski, jak i Związku Radzieckiego. Masowa migracja zmieniła równocześnie strukturę narodowościową i religijną tego terytorium. W polskiej części diecezji zamieszkała ludność w przeważającej części katolicka. Istniejąca przed 1945 r. sieć parafialna, zwłaszcza na terenach, na których dotychczas przeważali protestanci, nie mogła w pełni zaspokoić potrzeb religijnych osiedlającej się tutaj ludności. Wraz ze stopniowym pogarszaniem się relacji państwo-Kościół nastąpiło zahamowanie rozwoju sieci parafialnej.

Trudności, jakich doświadczała diecezja warmińska w tej materii nie odbiegały w swej skali od reszty kraju. Problem ten poruszył bp Julian Wojtkowski¹. Zagadnieniem przejmowania świątyń poewangelickich dla potrzeb kultu katolickiego na terenie diecezji warmińskiej zajmowali się ks. Jacek M. Wojtkowski² i bp Rudolf Bażanowski³. Najpełniejszy obraz kościoła warmińskiego po drugiej wojnie światowej przyniosły publikacje ks. Andrzeja Kopiczki⁴. Tematyka podstaw materialnych funkcjonowania Kościoła na Warmii objęła jednak głównie diecezję warmińską w granicach po 1992 r., na terenie będącym w kompetencjach władz państwowych w Olsztynie. Istnieje więc potrzeba kontynuowania badań, dotyczących części diecezji warmińskiej leżącej na te-

---

* Andrzej B. Krupa – Kwidzyn, Polska
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8156-7698>; e-mail: abkrupa@wp.pl

¹ J. Wojtkowski, *Diecezja warmińska w latach 1945-1972*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1996, nr 1, s. 81-100.

² J. M. Wojtkowski, *Świątynie ewangelickie przekazane katolikom na Warmii i Mazurach w latach 1972-1992*, Olsztyn 2002.

³ R. Bażanowski, *Kościół i parafie diecezji mazurskiej. Przeszłość i teraźniejszość*, t. 1-2, Olsztyn 2019.

⁴ A. Kopiczko, *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn 1996; tenże, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945-1992*, cz. 1, *Studium prozopograficzne*, Olsztyn 2009; cz. 2, *Słownik*, Olsztyn 2007.

renie województwa gdańskiego w granicach sprzed reformy administracyjnej z 1974 r., która po 1992 r. weszła w skład diecezji elbląskiej.

Niniejszy artykuł traktuje o parafii Sadlinki jednym z ośrodków duszpasterskich na tym terenie. Ramy czasowe opracowania wyznaczają przejście kaplicy w Sadlinkach w 1945 r. i zakończenie jej rozbudowy w 1985 r.

Sadlinki nie doczekały się dotychczas własnej monografii. Jedyne, syntetyczne ujęcie dziejów tej miejscowości we współczesnej historiografii znalazło swe miejsce w wydanej w 1982 r. monografii Kwidzyna, zajmując nieco ponad stronę części poświęconej dziejom podkwidzyńskich wsi⁵.

Parafia w Sadlinkach jest położona w południowej części powiatu kwidzyńskiego, na obszarze Doliny (Żuławy) Kwidzyńskiej, w dekanacie Kwidzyn-Śródmieście diecezji elbląskiej⁶. Do 1945 r. teren ten zamieszkiwali w większości protestanci⁷. Ucieczka przed zbliżającym się frontem i późniejsze wysiedlenia spowodowały, że miejsce niemieckiej i ewangelickiej ludności zajęli Polacy z różnych części kraju, także wysiedlani z ziem wcielonych do Związku Radzieckiego. Wieś Sadlinki stała się po 1945 r. ośrodkiem administracyjnym i społecznym. Mieściła się w niej lokalna administracja, szkoła, poczta i inne instytucje⁸. Społeczność katolicka, licząca nieprzerwanie przez omawiany okres około 2200 wiernych, nie posiadała tutaj placówki duszpasterskiej.

Jedynymi świątyniami katolickimi w południowej części Żuławy Kwidzyńskiej do 1945 r. był kościół parafialny Trójcy Świętej w Kwidzynie wraz z kaplicą św. Wojciecha w Nebrowie Wielkim, wybudowaną w latach 1928-1931⁹, w odległości odpowiednio 9 i 12 km od Sadlinek. Mieszkający tutaj wierni diaspory katolickiej mogli także korzystać z kościołów w Tychnowach¹⁰ (położonego 6 km na północ od Kwidzyna), w Gardei¹¹ (odległej od Sadlinek

⁵ A. Lemański, W. Odyniec, J. Powierski, *Dzieje wsi, w: Kwidzyn. Z dziejów miasta i okolic*, red. A. Wakar, Olsztyn 1982, s. 286-287.

⁶ *Schematyzm diecezji elbląskiej. Rok 1992*, Elbląg 1992, s. 39.

⁷ W. Zawadzki, *Budowa kościoła św. Trójcy w Kwidzynie w świetle korespondencji kościelnej*, „Rocznik Elbląski” 2006, t. 20, s. 411. W 1841 r., w czasie planowania budowy kościoła katolickiego w Kwidzynie, w Sadlinkach, Białkach i Karpinach mieszkało łącznie 28 katolików, w tym tylko 2 gospodarzy i 3 dzieci. Wg spisu z 1910 r., w Sadlinkach na łączną liczbę 190 mieszkańców, 186 było ewangelikami a 4 katolikami; zob. *Gemeindelexikon für die Regierungsbezirke Allenstein, Danzig, Marienwerder, Posen, Bromberg und Oppeln. Auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 1. Dezember 1910 und anderer amtlichen Quellen bearbeitet vom Königlich Preußischen Landesamte*, t. 3, *Regierungsbezirk Marienwerder*, Berlin 1912, s. 46-47.

⁸ A. Lemański, W. Odyniec, J. Powierski, *Dzieje wsi*, s. 286-287.

⁹ Kaplicę służącą diasporze katolickiej obsługiwali księża z parafii Trójcy Świętej z Kwidzyna; zob. J. Wiśniewski, *Kościoly i kaplice na terenie byleję diecezji pomezkańskiej 1243-1821* (1992), cz. 1-2, Elbląg 1999, s. 218, 290.

¹⁰ Jest to jedyna świątynia w dekanacie kwidzyńskim, będąca nieprzerwanie we władaniu katolików od średniowiecza; zob. *Rocznik Diecezji Warmińskiej 1985* (dalej: *Rocznik 1985*), Olsztyn 1985, s. 254-255.

¹¹ Kościół zbudowano w 1930 r. W 1931 r. erygowano przy tym kościele parafię; zob. *Rocznik 1985*, s. 247.

o 13 km), czy świątyni parafialnej w Mokrem i filialnej w Welczu Wielkim w diecezji chełmińskiej¹².

Ludność, która zamieszkała na terenie Żuławy Kwidzyńskiej, przejęła w 1945 r. do użytkowania poewangelickie świątynie w Nebrowie Wielkim i Sadlinkach¹³. Obsługę kaplicy w Sadlinkach zapewniali księża z Kwidzyna¹⁴. Rok później w Nebrowie Wielkim została erygowana parafia, natomiast katolicka kaplica św. Wojciecha i poewangelicka w Sadlinkach stały się świątyniami filialnymi¹⁵.

W artykule zostaną przeanalizowane dokumenty z archiwów parafii Podwyższenia Krzyża Świętego w Sadlinkach oraz Archiwum Państwowego w Gdańsku. Szereg przydatnych dokumentów znajduje się w aktach bieżących Kurii Diecezjalnej Elbląskiej. Niestety w Archiwum Diecezji Elbląskiej nie odnaleziono dokumentów, dotyczących omawianego tematu. Pomocne są wspomnienia ks. Zenona Szerle¹⁶, czy też opracowanie s. Rut E. Kopicz¹⁷.

Plebania

W dniu 7 maja 1958 r. duszpasterzem w Sadlinkach został ks. Zenon Szerle, jako wikariusz parafii nebrowskiej, w praktyce administrator wikariatu eksponowanego¹⁸. Najpilniejszym problemem do rozwiązania przez duszpasterza placówki duszpasterskiej był brak plebanii¹⁹.

Przedwojenny ewangelicki kompleks duszpasterski w Sadlinkach składał się z kaplicy, pastorówki i łącznika tych budynków²⁰. Katolicy przejęli kaplicę i łącznik, budynek pastorówki uległ spaleni. Zniszczony został strop i kon-

¹² J. Wiśniewski, *Kościół i kaplice*, s. 280-284, 469-471. Odległość Sadlinek od Mokrego wynosi 20 km, a od Welcza Wielkiego – 13 km. Kościoły te w okresie międzywojennym znalazły się na terenie państwa polskiego.

¹³ J. Wojtkowski, *Diecezja warmińska*, s. 90-91.

¹⁴ Pismo proboszcza parafii Mokre ks. A. Strzyżewicza z 21.02.1946 r.: „[...] w Siedlinkach odprawia Mszę św. podobno co drugą czy czwartą niedzielę ksiądz katolicki z Kwidzyna, jak mię ostatnio informowali wierni”; Kuria Diecezjalna Elbląska (dalej: KDEg), Teczka: Sadlinki P/122.

¹⁵ *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji warmińskiej*, Olsztyn 1951, s. 172; *Spis duchowieństwa i parafii diecezji warmińskiej*, Olsztyn 1967, s. 146-147.

¹⁶ Z. Szerle, *Kapłańska droga. Wspomnienia ks. Zenona Szerle*, Olsztyn 2015.

¹⁷ R. E. Kopicz, *Aparat bezpieczeństwa PRL wobec ks. Zenona Szerli i nowo powstającej parafii w Sadlinkach na tle jego życiorysu*, „Studia Elbląskie” 2010, t. 11, s. 63-77. Opracowanie opiera się na wspomnieniach ks. Z. Szerle i materiałach z IPN.

¹⁸ A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie*, cz. 2, s. 279.

¹⁹ Z. Szerle, *Kapłańska droga*, s. 72.

²⁰ Placówka duszpasterska należała do superintendentury w Kwidzynie, włączonej po I wojnie światowej do okręgu kościelnego Prusy Wschodnie. Została zbudowana w okresie międzywojennym; G. Jasiński, *Kościół ewangelicki w Prusach Wschodnich w latach 1918-1945*, w: *W 500-lecie Reformacji (1517-2017). Z dziejów Kościołów Ewangelickich w dawnych Prusach Królewskich i Książęcych. Tereny dawnych Prus Książęcych*, red. J. Kłaczek, G. Jasiński, P. Birecki, Toruń 2017, s. 289-290; por. W. Hubatsch, *Geschichte der evangelischen Kirche Ostpreussens*, cz. 1, Göttingen 1968, s. 451.

struktura dachu, natomiast ceglane ściany przetrwały²¹. Jednym z pierwszych kroków, podjętych przez wspólnotę katolicką, były starania o odbudowę tego obiektu jako plebanii w kompleksie duszpasterskim. Opracowano dokumentację i zgromadzono materiały budowlane. Delegacje mieszkańców udały się w tej sprawie do władz powiatowych i wojewódzkich. Starania wspierał rządcą diecezji warmińskiej bp Tomasz Wilczyński. Zezwolenia na prowadzenie robót budowlanych jednak nie uzyskano. Odmowa była umotywowana złym stanem technicznym murów, nie pozwalającym na odbudowę obiektu²². Użyta argumentacja odbiegła od tej zwykle stosowanej. Negatywne decyzje motywowano bowiem wówczas brakiem materiałów budowlanych i ich przeznaczaniem na pilniejsze inwestycje, takie jak mieszkania, szkoły czy zakłady pracy²³. Praktyka ta była stosowna niezależnie od tego, czy inwestor zdołał zgromadzić wszystkie niezbędne materiały²⁴.

W celu podważenia argumentu o złym stanie technicznym murów, rządcą diecezji warmińskiej ustalił z władzami powołanie wspólnej komisji państwo-kościelnej z udziałem ekspertów. Jej zadaniem było wydanie ekspertyzy, dotyczącej możliwości ich wykorzystania do odbudowy budynku, mającego stać się plebanią. Władze jednak zwlekały z delegowaniem swoich przedstawicieli. Wobec przeciągania sprawy w czasie, bp Tomasz Wilczyński zdecydował o dokonaniu oceny bez udziału strony państwowej. Do przeprowadzenia badań zaproszono ekspertów z Politechniki Gdańskiej, którzy potwierdzili możliwość wybudowania plebanii w oparciu o pozostałości po spalonym budynku²⁵. Na tej podstawie rządcą diecezji warmińskiej wystąpił do Urzędu ds. Wyznań w Gdańsku o pozwolenie na wykonanie robót budowlanych. Formalny wniosek wsparła delegacja świeckich, która udała się do posłów koła poselskiego „Znak”, z prośbą o interwencję w tej sprawie²⁶.

Współdziałanie świeckich z duchowieństwem i pełna determinacja w dążeniu do odbudowy plebanii musiały wywołać zaniepokojenie aparatu partyjno-państwowego. Podjęto więc decyzję o radykalnym załatwieniu sprawy. Bez wcześniejszego powiadomienia wykonano z wykorzystaniem lin stalowych

²¹ Dokumentacja zdjęciowa obiektu plebanii; zob. Archiwum Parafii w Sadlinkach (dalej: APS), Księga pamiątkowa, k. 5-5v.

²² Archiwum Państwowe w Gdańsku (dalej: APG), Urząd Wojewódzki w Gdańsku (dalej: UW), 1765, k. 7.

²³ W diecezji warmińskiej wraz z odmową informowano, że diecezja nie należało liczyć z tych powodów na otrzymanie pozwolenia na prowadzenie robót budowlanych przy odbudowie, budowie, czy remoncie obiektów kościelnych w kolejnych latach. Bp T. Wilczyński w 1960 r. w piśmie do Urzędu do Spraw Wyznań z pisał wprost: „To pozór, a nie przyczyna”; zob. A. Kopiczko, *Kościół warmiński*, s. 140-141.

²⁴ A. Dudek, *Problem budownictwa sakralnego w stosunkach państwa z Kościołem rzymskokatolickim w Polsce w latach 1957-1970*, „Dzieje Najnowsze” 1995, nr 1, s. 31-46, s. 32.

²⁵ „Wizja lokalna profesorów Politechniki potwierdzona dokumentami wykazała, że 32% nowego budynku już stoi i że nadaje się on do odbudowy”; APS, Księga pamiątkowa, k. 4v.

²⁶ APS, Księga pamiątkowa, k. 4v.

i ciągników rozbiórkę murów, uszkadzając przy tym kościół²⁷. Zastosowana technika „faktów dokonanych” spowodowała, że wniosek o odbudowę plebanii stał się nieaktualny i bezcelowy.

Wobec braku perspektywy odbudowy pastorówki i tym bardziej uzyskania pozwolenia na budowę nowej plebanii, duszpasterz sadliński postanowił wykorzystać nadarzającą się okazję nabycia gotowego domu. W pobliżu kościoła, w odległości 100 m znajdował się bowiem na sprzedaż budynek mieszkalny wraz z ziemią uprawną. Ks. Zenon Szerle mógł, zgodnie z obowiązującym wówczas prawem nabyć gospodarstwo rolne. Posiadał bowiem niezbędne do tego średnie wykształcenie rolnicze²⁸. Po zebraniu wszystkich potrzebnych dokumentów, za zgodą rządcy diecezji warmińskiej podpisał w dniu 18 marca 1959 r. w Kwidzynie akt notarialny, kupując gospodarstwo rolne o łącznej powierzchni 4,52 ha, wraz w budynkiem mieszkalnym przy ul. Kwidzyńskiej 22²⁹.

Umocnienie podstaw duszpasterstwa, jakim niewątpliwie było pozyskanie budynku, umożliwiającego stałe rezydowanie kapłana przy kościele, stanowiło, jak się wydaje, zaskoczenie dla rządzących. W krótkim czasie podjęto próbę podważenia aktu notarialnego. Poszukiwano wad formalnych dokumentów, na podstawie których został zawarty. Usiłowano także wywrzeć nacisk na sprzedawcę gospodarstwa, by wycofał się z transakcji. Przesłuchiwany był również ks. Zenon Szerle. Działania te nie przyniosły jednak spodziewanego efektu³⁰. Budynek stał się plebanią nieistniejącej formalnie parafii³¹. Pozostał prywatnym budynkiem ks. Zenona Szerle do 1972 r., kiedy własność nieruchomości została przeniesiona na Kościół w związku z trwającymi staraniami o utworzenie parafii w Sadlinkach³².

Erygowanie parafii

20 stycznia 1958 r. Kuria Biskupia Diecezji Warmińskiej w Olsztynie zgłosiła Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku zamiar utworzenia parafii w Sadlinkach³³. Zastrzeżenie wobec tego zamiaru wysunięto 20 paździer-

²⁷ Uszkodzony kościół został naprawiony bez porozumienia z duszpasterzem, „[...] nie wiadomo na czyj rozkaz”; APS, Księga pamiątkowa, k. 4v. Wizytujący parafię w 1962 r. dziekan kwidzyński ks. Gracjan Rudnicki zapisał: „Mury nadające się do remontu pomimo ogromnych starań Ks. Biskupa w celu remontu zostały obalone przez władze administracyjne. Jest tylko dół jako ślad miejsca gdzie była plebania”; APS, Księga Protokołów wizytacyjnych Kościoła w Sadlinkach (dalej: Księga protokołów), Protokół z 18.10.1962, k. 3v.

²⁸ Z. Szerle, *Kapłańska droga*, s. 78-79.

²⁹ Nieruchomość ta składa się z ziemi ornej, łąki oraz zabudowań: domu mieszkalnego, muranego, krytego dachówką 5-izbowego, domu krytego papą, w którym znajduje się muraną obórka i drewniana szopka; APS, Akta luźne, Akt notarialny nr repertorium A-968/59. Za nieruchomość ks. Z. Szerle zapłacił 70 tys. zł, z czego 30 tys. zł stanowiły środki własne. Brakującą kwotę przekazał bp T. Wilczyński; zob. Z. Szerle, *Kapłańska droga*, s. 77.

³⁰ Szerzej zob. tamże, s. 79-80.

³¹ APS, Księga Protokołów, Protokół z 18.10.1962, k. 3v.

³² APS, Akta luźne, Pismo ks. Z. Szerle z 22.05.1972 r.; Pismo sygn. Wz-IV-863/72.

³³ APG, UW, 1765, k. 1.

nika tegoż roku³⁴. Mimo braku zgody władz państwowych, wikariat nebrowskiej parafii w Sadlinkach funkcjonował jako niezależna placówka duszpasterska³⁵.

Cztery lata później, w 1963 r., podjęto próbę likwidacji placówki duszpasterskiej w Sadlinkach. Wydział do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku, pismem z 16 czerwca tegoż roku zażądał od kurii biskupiej w Olsztynie usunięcia księdza z Sadlinek, zarzucając mu prowadzenie duszpasterstwa bez państwowego zatwierdzenia. Jako argument potwierdzający pozaprawne istnienie parafii wskazano wykonywanie przez niego duszpasterstwa, tj. udzielanie sakramentów, sprawowanie sakramentaliów, itp. Odpowiadając w imieniu diecezji warmińskiej ks. Wojciech Zink argumentował, że udzielanie chrztów, ślubów, itp. posług religijnych w kościele w Sadlinkach, nie może być uważane za kryterium samodzielności³⁶. W związku z tym stanowczo odmówił wykonania nakazu wskazując, że byłoby to ciężką krzywdą dla tamtejszej katolickiej ludności³⁷. Obrona rezydowania w Sadlinkach księdza zmusiła jednak warmińską kurię do złożenia oświadczenia o respektowaniu prawnego statusu tutejszej placówki duszpasterskiej, jako filii parafii w Nebrowie Wielkim³⁸.

Zmiany na najwyższych szczeblach władzy państwowej po grudniu 1970 r. zostały uznane jako odpowiedni moment do wznowienia działań, zmierzających do erygowania parafii. W dniu 11 stycznia 1971 r. Kuria diecezjalna w Olsztynie skierowała do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku – Wydziału do Spraw Wyznań zawiadomienie o zamiarze utworzenia parafii w Sadlinkach. Nie uzyskał on jednak akceptacji władz. Odmowna odpowiedź z 8 lutego tegoż roku została uzasadniona istniejącym stanem faktycznym, będącym raczej argumentem za utworzeniem parafii. Wskazywano, że w Sadlinkach istnieje kościół filialny należący do parafii Nebrowo Wielkie, umożliwiający pełne zaspokojenie potrzeb religijnych tutejszych wiernych. Użyto także argumentu ekonomicznego, wskazując na znaczne koszty utrzymania nowej parafii³⁹.

Wniesienie zastrzeżenia nie oznaczało rezygnacji z dalszych starań. Zgłoszenie zamiaru utworzenia parafii zostało powtórzone po trzech miesiącach, 24 maja 1971 r. Miesiąc później nadeszła odpowiedź, ponownie negatywna⁴⁰. Do

³⁴ APG, UW, 1765, k. 20.

³⁵ Zgodnie z informacjami, które pozyskały organa bezpieczeństwa, w trakcie spotkania z księżmi w 1959 r. w Kwidzynie rzędcą diecezji warmińskiej „[...] poruszył sprawę Sadlinek, oświadczając, że władze nie uznają Sadlinek jako parafii, ale wewnątrz Kościoła liczy się to jako parafia [...]”; R. E. Kopacz, *Aparat bezpieczeństwa*, s. 68.

³⁶ „[...] gdyż są to czynności religijne, które każdy wikariusz i w każdym miejscu może i winien wykonywać”; APG, UW, 1765, k. 49.

³⁷ APG, UW, 1765, k. 49.

³⁸ APG, UW, 1765, k. 49.

³⁹ „Utworzenie parafii w Sadlinkach spowodowałoby podział istniejącej parafii, co nie jest uzasadnione także ze względów ekonomicznych, gdyż pociągnęłoby za sobą nadmierne obciążenie wiernych, związane z utrzymaniem nowej parafii”; APS, Księga pamiątkowa, k. 34v.

⁴⁰ „Sprawa będąca przedmiotem niniejszej decyzji została już rozstrzygnięta prawomocną decyzją [...], a w międzyczasie nie zaistniały żadne nowe okoliczności uzasadniające jej zmianę”; zob. APS, Księga pamiątkowa, k. 37.

zmagają o utworzenie parafii włączyli się wówczas katolicy świeccy. Przedstawiciele placówki duszpasterskiej w Sadlinkach udali się 4 lipca 1972 r. do Warszawy do Urzędu do Spraw Wyznań, gdzie zostali przyjęci przez Aleksandra Skarżyńskiego – kierownika tegoż urzędu. Ten obiecał pozytywne załatwienie sprawy⁴¹. Kuria biskupia w Olsztynie ponownie wyraziła więc 12 lipca zamiar utworzenia parafii⁴². I tym razem Wydział do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku w dniu 3 sierpnia zgłosił zastrzeżenie przeciw utworzeniu parafii. W decyzji poinformowano, że sprawa ta została już rozstrzygnięta poprzednią decyzją, „[...] a ponadto szczegółowe uzasadnienie stanowiska władz państwowych zostało przedstawione w dniu 9 czerwca br. w czasie konferencji u Przewodniczącego P.W.R.N. w Gdańsku z udziałem Ordynariusza Diecezji Warmińskiej – Ks. Bpa Drzazgi”⁴³. Odmowna decyzja została zaskarżona przez kurię warmińską do Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie w dniu 3 sierpnia⁴⁴. W dniu 27 października decyzja ta została uchylona i przekazana do ponownego rozpatrzenia Wydziałowi do Spraw Wyznań Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gdańsku⁴⁵. Organ ten tym razem decyzją z 9 stycznia 1973 r. nie wniósł zastrzeżenia przeciw utworzeniu parafii⁴⁶. Wieloletnie starania duszpasterzy i wiernych świeckich o powstanie parafii zakończyły się sukcesem.

Po uzyskaniu zgody władz państwowych, rządcą diecezji warmińskiej dekretem z 15 lutego 1973 r. erygował kanonicznie parafię w Sadlinkach, pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego, z mocą obowiązującą od 1 marca. Nowo utworzona parafia objęła miejscowości Sadlinki, Białki, Karpiny i Olszanica i weszła w skład dekanatu Kwidzyn. Kościołem parafialnym został sadliński kościół Podwyższenia Krzyża Świętego. Na plebanii, oprócz mieszkania proboszcza znalazła swoje miejsce kancelaria parafialna. Na wspólnocie parafialnej spoczywał obowiązek utrzymania i ogrodzenia cmentarza grzebalnego⁴⁷. Dotychczasowy duszpasterz w Sadlinkach, ks. Zenon Szerle nie uzyskał zatwierdzenia władz państwowych. Został więc wikariuszem ekonomem parafii Sadlinki, na co nie było konieczności uzyskiwania zgody⁴⁸.

⁴¹ Aleksander Skarżyński „[...] nam polecił, ażeby zwrócić się do Kurii Biskupiej w Olsztynie z prośbą o ponowienie prośby do Urzędu do Spraw Wyznań w Gdańsku o utworzenie parafii w Sadlinkach. Pan Minister zapewnił, że sprawa będzie pozytywnie załatwiona”; APS, Księga pamiątkowa, k. 41v.

⁴² „Kuria Biskupia zaznacza, że występuje ponownie w sprawie utworzenia parafii w Sadlinkach na żądanie tamtejszych parafian, którzy [...] otrzymali zapewnienie Dyrektora Urzędu Do Spraw Wyznań, Ministra Dr Aleksandra Skarżyńskiego, że po ponownym wniesieniu przez Kurię Biskupią sprawa zostanie pozytywnie załatwiona”; APS, Księga pamiątkowa, Pismo sygn. 1954/72 z 12.07.1972, k. 42.

⁴³ APS, Akta luźne, Pismo sygn. Wz-IV-1157/72.

⁴⁴ APS, Księga pamiątkowa, k. 42v.

⁴⁵ APS, Akta luźne, Pismo sygn. RK-400/63/72.

⁴⁶ APS, Akta luźne, Pismo sygn. Wz-IV-49/73.

⁴⁷ APS, Akta luźne, Dekret nr 382/73.

⁴⁸ APS, Akta luźne, Pismo nr RK-5001/1/73.

Rozbudowa kościoła

Kaplica poewangelicka w Sadlinkach, przy której istniał od 1958 r. wikariat parafii w Nebrowie Wielkim, miała powierzchnię 150 m². Nie wystarczała do obsługi wiernych placówki duszpasterskiej, na co zwrócił uwagę w trakcie wizytacji kanoniczej w 1964 r. bp pomocniczy diecezji warmińskiej Jan Obląk⁴⁹. Utworzenie samodzielnej parafii wzbudziło nadzieje na uzyskanie pozwolenia na wykonanie robót budowlanych w celu powiększenia kościoła. Pomimo starań duszpasterza parafii w Sadlinkach, sprawa rozbudowy świątyni nie znalazła rozwiązania, o czym pisał bp pomocniczy Julian Wojtkowski w trakcie wizytacji w 1975 r.⁵⁰ Postulat pozostawał nadal aktualny w 1980 r. Wizytujący wówczas parafię bp warmiński Józef Glemp potwierdził, że w takich uroczystości, jak wizytacja kanoniczna, kościół nie mógł pomieścić wszystkich wiernych⁵¹. Rządca diecezji warmińskiej wskazywał, że przyczyną był negatywny stosunek władz państwowych do tutejszego duszpasterza⁵².

W dniu 16 grudnia 1980 r. dotychczasowy wikariusz-ekonom został administratorem parafii w Sadlinkach⁵³. Dwa tygodnie później, 2 stycznia 1981 r., bp warmiński zwolnił ks. Zenona Szerle z tego stanowiska i mianował wikariuszem współpracownikiem substytutem parafii Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Malborku⁵⁴. Urząd administratora parafii w Sadlinkach objął ks. Robert Dzikowski, dotychczasowy proboszcz we Wrzesinie⁵⁵.

Nowy duszpasterz przystąpił do przygotowywania rozbudowy kościoła. Koncepcję powiększenia świątyni zaopiniował w maju 1981 r. bp Julian Wojtkowski, zalecając jednak zmniejszyć rozmiary pozwalające na pomieszczenie do 1.000 wiernych, a więc do połowy zaproponowanej powierzchni użytkowej⁵⁶. Postępujące prace projektowe i brak sprzeciwu organów państwowych pozwoliły na uzyskanie w dniu 9 września 1982 r. decyzji o ustaleniu miejsca i warunków rozbudowy⁵⁷, a 20 czerwca 1983 r. pozwolenia na budowę⁵⁸.

Projekt rozbudowy, przyjęty do realizacji, przewidywał zwiększenie powierzchni kościoła do 317 m², umożliwiając pomieszczenie łącznie 450 osób, co stanowiło 160 miejsc siedzących i 290 stojących. Równocześnie zakładano

⁴⁹ „Kościół jest w dobrym stanie, ale jest za mały i gdy zaistnieją możliwości, trzeba go będzie rozbudować”; APS, Księga Protokołów, Protokół z 11-12.04.1964, k. 8.

⁵⁰ „Starania o rozbudowę kościoła były przypominane Kurii Biskupiej, jak dotąd bez rezultatu”; APS, Księga Protokołów, Protokół z 9.11.1975, k.18.

⁵¹ Równocześnie jednak stwierdził, że „Na niedziele przy trzech Mszach św. Kościół jest wystarczający”; APS, Księga Protokołów, Protokół z 29.06.1980, k. 21.

⁵² „Kościół wymaga rozbudowy ale wobec „niełaski” w jakiej od 22 lat żyje Ks. Proboszcz szanse uzyskania zezwolenia wydają się małe”; APS, Księga Protokołów, Protokół z 29.06.1980, k. 21.

⁵³ KDEg, Teczka: Sadlinki P/122, Dekret nr 2225/80.

⁵⁴ KDEg, Teczka: Sadlinki P/122, Dekret nr 6/1981.

⁵⁵ *Spis duchowieństwa i podział administracyjny diecezji elbląskiej 1996*, Elbląg 1996, s. 134.

⁵⁶ APS, Akta luźne, Opinia o koncepcji rozbudowy kościoła w Sadlinkach z 12.05.1981.

⁵⁷ APS, Akta luźne, Decyzja nr 1/82.

⁵⁸ APS, Akta luźne, Decyzja nr 23/83.

budowę sal katechetycznych o powierzchni 98,1 m², poprzez rozbudowę kompleksu obiektów w miejscu, gdzie do 1945 r. znajdowała się pastorówka⁵⁹. Realizacja robót budowlanych rozpoczęła się w czerwcu 1983 r. i zakończyła się 2 lata później, w czerwcu 1985 r.⁶⁰

Podsumowanie

Brak zgody na odbudowę pastorówki jako plebanii, usiłowanie uchylecia aktu notarialnego zakupu budynku mieszkalnego z przeznaczeniem na plebanię, czy próba usunięcia już rezydującego księdza miały nie dopuścić do stałego przebywania tutaj duszpasterza. Zabiegi te nie powiodły się, lecz myśl o powołaniu parafii należało odłożyć na bardziej sprzyjające czasy. Szansa nadeszła po przełomie grudniowym 1970 r. Dzięki determinacji świeckich i duszpasterzy, po prawie dwuletniej batalii w 1973 r., doszło do erygowania parafii. Jej prawne utworzenie nie oznaczało automatycznej zgody na obsadę nowo utworzonego probostwa. Ks. Zenon Szerle, będący od 1958 r. duszpasterzem w Sadlinkach, nie uzyskał akceptacji władz państwowych na objęcie tego urzędu. Konsekwencją *pozostawania w nielasce* był także brak pozwolenia na rozbudowę kościoła. Przeszkody ustały w 1982 r., po zmianie rok wcześniej administratora parafii.

* * *

The Genesis and Erection of the Parish in Sadlinki in 1973

Summary

In 1945, the area of the present parish in Sadlinki was mostly inhabited by Protestants. After the end of World War II, their place was taken by Poles, mostly Catholics. There was a post-Evangelical temple here, built in the inter-war period. It was taken over by Catholics as early as 1945. The church became a branch of the parish in Nebrowo Wielkie. In 1958 the ruler of the Warmia Diocese appointed a priest. Formally, he was the vicar of the parish in Nebrowo Wielkie. The Warmia Diocese was not allowed to rebuild the pastor's house, which was to become a presbytery. The priest lived in a private building, which was part of a farm. The priest could buy them because he had the required agricultural education. Despite the efforts of the rulers of the Warmia Diocese and the faithful, the state authorities did not agree to the erection of a parish in Sadlinki until 1973. After its establishment, the current chaplain did not obtain the approval of these authorities to take the office of the parish priest. The obstacles only ceased in 1982, with the change of the chaplain.

Keywords: Diocese of Warmia, Sadlinki, erection of a parish.

⁵⁹ APS, Akta luźne, Projekt rozbudowy kościoła.

⁶⁰ APS, Akta luźne, Dziennik budowy z 20.06.1983.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Państwowe w Gdańsku, Urząd Wojewódzki w Gdańsku, 1765.
 Archiwum parafii w Sadlinkach, Akta luźne, Księga pamiątkowa, Księga Protokołów wizytacyjnych Kościoła w Sadlinkach.
 Kuria Diecezjalna Elbląska, Teczka: Sadlinki P/122.

Źródła drukowane

- Gemeindelexikon für die Regierungsbezirke Allenstein, Danzig, Marienwerder, Posen, Bromberg und Oppeln. Auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 1. Dezember 1910 und anderer amtlichen Quellen bearbeitet vom Königlich Preußischen Landesamte*, t. 3, Regierungsbezirk Marienwerder, Berlin 1912.
Rocznik Diecezji Warmińskiej 1985, Olsztyn 1985.
Schematyzm diecezji elbląskiej. Rok 1992, Elbląg 1992.
Spis duchowieństwa i podział administracyjny diecezji elbląskiej 1996, Elbląg 1996.
Spis duchowieństwa i parafii diecezji warmińskiej, Olsztyn 1967.
Spis kościołów i duchowieństwa diecezji warmińskiej, Olsztyn 1951.
 Szerle Z., *Kapłańska droga. Wspomnienia ks. Zenona Szerle*, Olsztyn 2015.

Opracowania

- Bażanowski R., *Kościół i parafie diecezji mazurskiej. Przeszość i teraźniejszość*, t. 1-2, Olsztyn 2019.
 Dudek A., *Problem budownictwa sakralnego w stosunkach państwa z Kościołem rzymskokatolickim w Polsce w latach 1957-1970*, „Dzieje Najnowsze” 1995, nr 1, s. 31-46.
 Hubatsch W., *Geschichte der evangelischen Kirche Ostpreussens*, cz. 1, Göttingen 1968.
 Jasiński G., *Kościół ewangelicki w Prusach Wschodnich w latach 1918-1945*, w: *W 500-lecie Reformacji (1517-2017). Z dziejów Kościołów Ewangelickich w dawnych Prusach Królewskich i Książęcych. Tereny dawnych Prus Książęcych*, red. J. Kłaczkow, G. Jasiński, P. Birecki, Toruń 2017, s. 287-347.
 Kopicz R. E., *Aparat bezpieczeństwa PRL wobec ks. Zenona Szerli i nowo powstającej parafii w Sadlinkach na tle jego życiorysu*, „Studia Elbląskie” 2010, t. 11, s. 63-77.
 Kopiczko A., *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945-1992*, cz. 1, *Studium prozopograficzne*, Olsztyn 2009.
 Kopiczko A., *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945-1992*, cz. 2, *Słownik*, Olsztyn 2007.
 Kopiczko A., *Kościół warmiński a polityka wyznaniowa po II wojnie światowej*, Olsztyn 1996.
 Lemański A., Odyniec W., Powierski J., *Dzieje wsi*, w: *Kwidzyn. Z dziejów miasta i okolic*, red. A. Wakar, Olsztyn 1982, s. 235-299.
 Wiśniewski J., *Kościół i kaplice na terenie byłej diecezji pomezańskiej 1243-1821 (1992)*, cz. 1-2, Elbląg 1999.
 Wojtkowski J., *Diecezja warmińska w latach 1945-1972*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1996, nr 1, s. 81-100.
 Wojtkowski J. M., *Świątynie ewangelickie przekazane katolikom na Warmii i Mazurach w latach 1972-1992*, Olsztyn 2002.
 Zawadzki W., *Budowa kościoła św. Trójcy w Kwidzynie w świetle korespondencji kościelnej*, „Rocznik Elbląski” 2006, t. 20, s. 401-412.